

**Dmitrij Vasziljevics Cigankin
(1925–2023)**

2023. november 22-én érkezett M. V. Butilovtól a hír: Исяк кулось профессор Дмитрий Васильевич Цыганкин. Tegnap – tehát november 21-én – meghalt D. V. Cigankin. – Жаль маряви – válaszoltam azonnal. Sajnáljuk...

D. V. Cigankin erza-mordvin nyelvészprofesszor, a filológiai tudományok doktora az oroszországi finnugristák doyenje 1925. október 22-én született a mordvinföldi Moksalej településen. Hosszú, viszontagságokkal teli, dolgos élettel áldotta meg a sors; pályája eredményesnek és sikeresnek is mondható. De ebben a korban már nem számít teljesen váratlannak, hogy az élet fonala megszakad... Tudományos érdemeit sokan és sok helyen méltatták életének egy-egy jelentős állomásán, így a megfelelő alkalmakkor folyóiratunk hasábjain is: Zaicz Gábor a 75 éves (FUD 7 [2000]: 206–207), Maticsák Sándor a 80 éves (FUD 12 [2005]: 177–181) és ismét Zaicz Gábor a 90 éves tudóst (FUD 22 [2015]: 417–418) köszöntötte. Széles spektrumú tudományos munkásságára és társadalmi, tudományszervező tevékenységére most nem kívánok kitérni. Jelzésképpen említem, hogy főként az erza leíró nyelvtani kérdések, közelebről a lexikológia (szóalkotás és szóképzés) és lexikográfia (szótárszerkesztés) érdekelte, de behatóan tanulmányozta és ismerte a nyelvjárásokat és a mordvin nevek világát. Azon kevés mordvin nyelvészek egyike, akitől nem állt távol a nyelvtörténet sem.

Az emlékezés és megemlékezés pillanatában inkább visszaidézem ismeretségünk, találkozásaink és tudományos kapcsolataink egyes emlékezetes eseményeit. Én finnországi ösztöndíjasként az 1962–63. tanévben Erkki Itkonen óráin ismerkedtem meg a mordvin nyelvvel. Finn professzorom nem járt náluk, világháborús hadifoglyoktól tanult mordvinul. Noha Mordvinföld a szovjet időkben zárt területnek számított a külföldi kutatók számára, egyetemi tanulmányaim befejezése után egy-egy hónapra ösztöndíjkérelmet nyújtottam be mordvinföldi (és észtországi) tanulmányútra. A magyar minisztérium jóváhagyta a pályázatot, Moszkvából azonban mindkét utat elutasították.

Dmitrij Vasziljevics Cigankin professzort először 1970-ben láthattam a tallinni finnugor kongresszuson. Tartottam egy mordvin témájú előadást, de ő akkor nemigen figyelt föl rám. A sziktivkari finnugor kongresszuson 1985-

ben már közelebről megismerhettem a professzort, amikor Zaicz Gáborral egyik estét együtt töltöttük a mordvin nyelvész kollégákkal.

Ezért örültem meg, amikor 1989 júniusában az ELTE finnugor szakosával Szij Enikő szervezésében kiutazhattam Moszkvába, ahonnan a Lomonoszov Egyetem csereakciója keretében tovább mehettünk Szaranszkba. A pályaudvaron június 30-án (száz évvel Paasonen első útja után!) az Ogarjov Egyetem részéről Cigankin professzor fogadta a küldöttséget (Mihail Moszin és Nyikolaj Aljamkin társaságában). A professzor 1972-től vezette a mordvin nyelvek tanszékét. Nyaranta az erza hallgatókkal nyelvjárásgyűjtő táborba vonult néhány hétre, és táborvezetőként irányította a gyakorlati munkát. Mint később kiderült, ez jelentette számára a nyaralást. A tábor július 1–5-ig Szaranszktól keletre, az uljanovszki terület határához közel, a Szurán túl volt. Innen jártunk vissza Szabajevo, Kacselay és Permiszi településekre. A szervezésben Moszin, a másik erza professzor is részt vett. A beszerzést minden alkalommal Nyikolaj Butilov bonyolította. A főszakács most és a későbbiekben is Alekszandra Grebnyeva volt. Mi is részt vettünk a tábor életében. A csevegés erzául folyt. Dmitrij Vasziljevics biztatott bennünket, hogy mi is szóljunk meg. Felváltva adta meg a szót („Maksan val...” – hangzott el) az azóta már fiatalon elhunyt Nagy Józsefnek és nekem. Az összehasonlító nyelvészeti órákon elsajátított erza alapszókincs és a bemagolt paradigmák alapján sikerült suta mondatokat fabrikálnunk. A professzor biztató tekintete és ellentmondást nem tűrő gesztusa azonban bátorított és szóra bírta bennünket is. Néhány nap múlva már erza nyelven adtunk interjút a szaranszki rádióknak.

Az 1990-es debreceni finnugor kongresszusra összesen 14 mordvin résztvevő érkezett. A kongresszus után Dmitrij Vasziljevics két hónapig tartózkodott még vendégprofesszorként Debrecenben. Erza órákat tartott néhány finnugor szakos hallgatónak és nekünk, tanároknak is. Ez kitűnő gyakorlási lehetőséget jelentett nekem. Beolvasta a mordvin kresztomátiám (*Chrestomathia Morduinica*) erza szövegeit. Jól érezte magát. Egy térképpel a kezében látták róni Debrecen utcáit hosszú, gyors léptekkel. Tetszett neki az épülő város és a teli boltok. Rávetett bennünket (Nagy Józsefet, Maticsák Sándort és engem), hogy utazzunk ki a mordvin nyelvtudományi társaság, a Vajgel' novemberi kongresszusára. (Később, 1992–98-ig maga a professzor lett a társaság elnöke.) 1990. november 19-én érkezünk a mordvin fővárosba (társaim a konferencia végeztével néhány nap múlva hazautaztak), én pedig maradtam karácsonyig. Újraolvasva naplómát Dmitrij Vasziljevics igaz barátomnak és támaszomnak bizonyult kint tartózkodásom alatt. Ez volt az az időszak, amikor a helyi lakosok túlélése is nehéz volt, de a falusi háttérrel rendelkező mordvin kollégák magukon túl a kedves vendégnek is biztosítottak.

ták az ellátmányt. Cigankin mellett Nagykin, Poljakov, Feoktyisztov, valamint Imajkina, Agafonova, Tyihonova és Sirmankina kollégák gondoskodtak túléléséről. Jártam a professzor erza nyelvtörténeti előadásaira. Az ismert témákat könnyen meg lehetett érteni. Én is tartottam órákat az egyetemen és a tanárképző főiskolán is, sokat olvastam az akadémiai nyelvtudományi intézetben. Hozzájutottam minden irodalomhoz. Az utcán is meg-megszólítottak mordvinok, ismerősök és ismeretlenek is, akikkel gond nélkül tudtam már váltani néhány szót. Megismerkedhettem Dmitrij Vasziljevics szülőfalujával, családjával és jót mulathattam barátaival moksaleji dácsájában. Akármerre mentünk, mindenütt ismerték, barátként fogadták, és vele együtt engem is. Sugárzott belőle a tekintély. Látszott, hogy igazán otthon van...

1991 júniusában még visszatértem azokkal a hallgatókkal (Hajdú Éva és Szabó Katalin), akikkel a professzor Debrecenben foglalkozott. Nyelvjárásgyűjtő táborba utaztunk erza egyetemistákkal Kocskurovo környékére. Ez alkalommal egy finnországi csoport is velünk volt (Riho Grünthal, Arja Ahlqvist, Merja Salo és Denis Estill). A táborból naponta busszal különböző falvakba (pl. Koszogori, Guzinci) utaztunk, ahol szabadon kopogtathattunk be az erza lakosok házaiba. A kommunikáció nem okozott már gondot.

Dmitrij Vasziljevics még egyszer visszatért Debrecenbe, 1992 szeptember-októberét töltötte az egyetemen. Megkérte, hogy hívjuk meg tehetséges aspiránsát, Nyina Kazajevát is. Együtt foglalkoztunk a mordvin nyelvvel. Egy alkalommal Szombathelyre utaztunk vonattal egy finnugor szimpóziumra. A kocsiiban egymás mellett ülve beszélgettünk. Szemben egy fiatalember ült, aki megkérdezte, milyen nyelven beszélünk. Tessék kitalálni! A fiú rövid gondolkodás után azt mondta, hogy erza-mordvinul. Cigankin elképedt, majdnem leesett az ülésről, annyira meglepődött. Megkérdezte, miből gondolja?! Elmondta, hogy Szegeden tanul biológia szakon. Egyik csoporttársa mesélte, hogy édesapja finnugor nyelvész, és többek közt erza-mordvin nyelvvel foglalkozik. Kiderült, hogy a kérdéses évfolyamtárs Keresztes Gábor volt, a fiam. Kicsi a világ...

Cigankin professzorral utoljára a 2005-ös finnugor kongresszuson találkoztam Joskar-Olában, Mariföldön. Úgy tűnt, semmit sem változott korábbi barátságos énjéhez képest. Közös fényképünkön vidáman pózolunk. Aztán peregték az évek. 2017-ben neki is elküldtem mordvin nyelvtörténeti könyvecském orosz változatát. Utolsó híradás volt tőle az a rövid e-mail, amelyben köszönetet mondott érte.

Néha-néha behívom a neten Szaranszkat. Nem lehet rá sem ismerni. (Közben volt egy foci-vb, amelynek egyik csoporthelyszíne volt a mordvin

főváros.) Nekem megmaradt a fényképeimen dokumentált városnak, nyáron napfényben, ősszel szürke boróban. Őrzöm mordvin kollégáim fiatalkori képeit, s köztük van Dmitrij Vasziljevics Cigankin magas termete, lobogó ősz haja, baráti gondoskodása, jó humora, biztató tekintete. Őszintén örült annak, hogy van valaki a nagyvilágban, akit érdekel az ő anyanyelve, amely már ott létező családjában is elhagyni látszott őt...

Hangját megőrizték az erza szövegek stúdiófelvételei. Én és kollégáim barátsággal gondolunk rá, emlékét tisztelettel megtartjuk: Паронь арсець / Paron afsez!

KERESZTES LÁSZLÓ

DOI: 10.52401/fud/2023/31